

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ:

**«ΕΞΥΒΡΙΣΗ, ΔΥΣΜΕΝΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ
ΤΥΠΟΥ»**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΤΣΕΒΡΕΝΗΣ
Α.Μ.: 1340200600681

ΑΘΗΝΑ 2009

Περιεχόμενα εργασίας:

Εισαγωγή

I. Προστατευόμενα δικαιώματα

A. Η ελευθερία του τύπου

- *Οριοθέτηση της ελευθερίας της έκφρασης*
- *Λογοκρισία*
- *Το καθήκον αληθείας των δημοσιογράφων*

B. Το δικαίωμα επί της προσωπικότητας του ατόμου

Γ. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση

II. Οριοθέτηση δικαιωμάτων και δικανικός συλλογισμός

- *Ελάσσων πρόταση*
- *Μείζων πρόταση*
- *Προστατευόμενο αγαθό*
- *Άσκηση*
- *Υπαγωγή*

III. Στοιχεία της προσωπικότητας ως αντικείμενα προσβολών εκ μέρους του τύπου

- Η τιμή : α) Εξύβριση μέσω του τύπου
β) Δυσμενής κριτική μέσω του τύπου
- Νομολογιακά παραδείγματα

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια η οριοθέτηση μεταξύ της σύννομης και της καταχρηστικής άσκησης του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας και της ελεύθερης δημοσιογραφίας έχει αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερου δικανικού προβληματισμού, καθώς δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις αγωγών με τις οποίες φυσικά πρόσωπα, που φέρονται να έχουν προσβληθεί στο δικαίωμα της προσωπικότητάς τους από την άσκηση δημοσιογραφικής κριτικής, διεκδικούν την ανόρθωση της περιουσιακής ζημίας ή της ηθικής βλάβης τους ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, κατά την ειδική διαδικασία του άρθρου 681Δ του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

I. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ¹

A. Η ελευθερία του τύπου

¹ Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, «Συνταγματικά δικαιώματα», ειδικό μέρος

Το άρθρο 14 του Σ θεμελιώνει και προασπίζει το αναφαίρετο δικαίωμα κάθε πολίτη να εκφράζει ελεύθερα τη γνώμη του και τους στοχασμούς του: «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του κράτους». Η κατοχύρωση αυτού του δικαιώματος αποτελεί εξειδίκευση του θεμελιώδους δικαιώματος του άρθρου 5 παρ. 1 Σ, (να το γράψω)περί ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.

Έκφραση της γνώμης είναι η με οποιονδήποτε τρόπο εξωτερικεύσή της. Το Σ απαριθμεί ενδεικτικά την προφορική, τη γραπτή και την μέσω του τύπου έκφραση γνώμης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τελευταία, εφόσον στην παρ. 2 του άρθρου 14 η ελευθερία του τύπου κατοχυρώνεται και ως **θεσμική εγγύηση**. Υπό αυτό το πρίσμα, πέρα από το ατομικό δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης μέσω του τύπου, (άρθρο 14 παρ. 1), καθιερώνεται η ελευθεροτυπία ως θεσμός, (άρθρο 14 παρ. 2), με αποτέλεσμα να προστατεύονται συνταγματικά και οι σκοποί και εν γένει η αποστολή του συγκεκριμένου αυτού θεσμού, ο οποίος με αυτόν τον τρόπο αναγορεύεται σε συνταγματικά προστατευόμενο δημόσιο συμφέρον.

Από τη συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας του τύπου, προκύπτει η υποχρέωση του κράτους για λήψη μέτρων θετικού περιεχομένου, με τα οποία διασφαλίζεται η άσκηση του δικαιώματος. Υπό αυτήν την έννοια συνεπώς, η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος, αφενός απαγορεύει τις κρατικές επεμβάσεις και κυρίως την άσκηση λογοκρισίας (αποθετική δηλ. υποχρέωση του κράτους) και αφετέρου επιβάλλει ως θετική υποχρέωση την εξασφάλιση εκ μέρους του κράτους τόσο των υλικών προϋποθέσεων, (λ.χ. τρόπος κυκλοφορίας των εφημερίδων, τρόπος διάθεσής τους κ.λ.π), οι οποίες θα επιτρέψουν την άσκηση ελεύθερης δημοσιογραφίας, όσο και των μη υλικών προϋποθέσεων (δηλαδή την εξασφάλιση της δυνατότητας προσβάσεως στις πηγές πληροφορήσεως και την παροχή πληροφοριών από το ίδιο το κράτος).

Είναι προφανές λοιπόν, ότι η παράλληλη ισχύς του ατομικού δικαιώματος και της θεσμικής εγγύσεως, διαφοροποιεί και την έννοια του τύπου στις διατάξεις του Συντάγματος. Έτσι, σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1 Σ, όπου “καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του κράτους”, η λέξη «τύπος» σημαίνει κάθε μορφής αποτύπωμα έκφρασης γνώμης ή λόγου, ανεξάρτητα από τον σκοπό διαδόσεως. Αντίθετα, στη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 2,...Ν μπει η διάταξη, η έννοια του «τύπου» περιλαμβάνει όλα τα έντυπα, που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση.

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει:

α) την ελευθερία συλλογής, επιλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και πάσης φύσεως στοιχείων.

β) την ελευθερία συντάξεως, εκτυπώσεως, κυκλοφορίας, διανομής εντύπων στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

γ) την ελευθερία της με κάθε μέσο δημοσιεύσεως ειδήσεων, σχολίων, πληροφοριών, διαφημίσεων, κ.λ.π. και τις συναφείς ελευθερίες ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεων τύπου, επιλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και άλλων συναφών επαγγελμάτων, καθώς και την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας δημοσιογραφικών και συναφών οργανώσεων.

Φορείς ή υποκείμενα της ελευθερίας του τύπου είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα που ασκούν κατ' επάγγελμα ή ευκαιριακά οποιαδήποτε δραστηριότητα ή έργο σχετιζόμενο ή συναρτώμενο με τον τύπο.

Χωρίς αμφιβολία, η ελευθεροτυπία είναι συνυφασμένη με την αδέσμευτη έκφραση σκέψεων, την κριτική ως στοιχείο της σκέψης και του λόγου, την ακώλυτη μετάδοση αληθών πληροφοριών, ειδήσεων και ιδεών καθώς και τον διάλογο ως έκφραση της πολυφωνίας και του πλουραλισμού των απόψεων που επικρατούν σε μια δημοκρατική κοινωνία. Οι θεμελιώδεις αυτές αρχές βοηθούν στην ολοκληρωμένη θεώρηση κάθε θέματος, και -αν λειτουργήσουν σωστά- προάγουν σίγουρα την δημοκρατία.

Οριοθέτηση της ελευθερίας της έκφρασης²

Το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης οριοθετείται και δεν περιορίζεται. Στο πλαίσιο συνεπώς του άρθρου 14 Σ, επιτρέπονται γενικές και ειδικές οριοθετήσεις στο βαθμό και στο μέτρο προστασίας άλλων έννομων αγαθών, χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας της προστασίας του τύπου. Οι οριοθετήσεις αυτές, που γίνονται με βάση τις γενικές συνταγματικές ρήτρες, οδηγούν εύλογα στο συμπέρασμα ότι η ελευθερία της έκφρασης και η ελευθερία του λόγου δεν σημαίνει και ελευθερία εξύβρισης ή δυσφήμισης. Η απαγόρευση της εξύβρισης και της δυσφήμισης δεν συνιστά περιορισμό του εν λόγω δικαιώματος, εφόσον τόσο η εξύβριση, όσο και η δυσφήμιση, βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής του συγκεκριμένου δικαιώματος.

Λογοκρισία

Σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ.2 του Συντάγματος, ο τύπος είναι ελεύθερος και η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

² Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, «Εφαρμογές Συνταγματικού δικαίου», συνταγματικά δικαιώματα

Αυτή η συνταγματική επιταγή έχει απόλυτη ισχύ έτσι ώστε η ελευθερία έκφρασης να είναι πραγματικά ανεμπόδιστη ενώ παράλληλα να επιτρέπεται και η άσκηση κριτικής ευμενούς και δυσμενούς.

Το καθήκον αληθείας των δημοσιογράφων

Το καθήκον του τύπου συνίσταται στην φιλαλήθεια και την ειλικρίνεια κατά την μετάδοση της ειδήσεως, δηλαδή στην υποκειμενική αλήθεια, η οποία αποτελεί το θεμελιώδες μέλημα του τύπου. Η αρχή αυτή, επιβάλλει τον πριν από τη δημοσίευση έλεγχο της αλήθειας των πληροφοριών και των ειδήσεων. Ωστόσο, το καθήκον αλήθειας δεν σημαίνει πάντοτε ότι οι ισχυρισμοί είναι αντικειμενικά ακριβείς και ότι ανταποκρίνονται στην αντικειμενική αλήθεια. Η υποχρέωση αυτή συνίσταται στο καθήκον τηρήσεως της καλής πίστης ως προς την ακρίβεια της ειδήσεως και στην επίδειξη της απαιτούμενης κατά τις περιστάσεις επιμέλειας³. Ο τύπος οφείλει να απέχει από διαστρεβλώσεις και παραποιήσεις, ενώ φήμες και υποθέσεις δεν πρέπει να παρουσιάζονται ως γεγονότα.

Το καθήκον αληθείας θεμελιώνεται κυρίως στις ακόλουθες διατάξεις:

α) Συνταγματικές διατάξεις: Άρθρο 2 παρ. 1 Σ για την προστασία της αξίας του ανθρώπου και άρθρο 25 παρ. 3 Σ, περί καταχρήσεως δικαιώματος.

β) Διατάξεις Αστικού Δικαίου: ΑΚ 57, 59 ΑΚ περί προστασίας της προσωπικότητας, ΑΚ 920 ΑΚ, περί ευθύνης του υποστηρίζοντος ή διαδίδοντος αναληθείς ειδήσεις, που θέτουν σε κίνδυνο την πίστη, το επάγγελμα ή το μέλλον άλλου, ΑΚ 288, περί υποχρεώσεων τηρήσεως της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, ΑΚ 281, περί καταχρήσεως δικαιώματος, οσάκις η άσκηση προσκρούει στα χρηστά ήθη, την καλή πίστη ή στον κοινωνικό σκοπό του δικαιώματος, ΑΚ 914, 919, 932, περί αδικοπρακτικής ευθύνης, εκ προθέσεως προσβολής των χρηστών ηθών και περί ικανοποιήσεως της ηθικής βλάβης σε περιπτώσεις αδικοπρακτικής προσβολής της τιμής, αντιστοίχως.

Στον τομέα της γραπτής πληροφόρησης, η οποία στο ισχύον σύνταγμα απολαμβάνει αυξημένης προστασίας εν σχέσει προς τη ραδιοτηλεοπτική πληροφόρηση, η παράβαση του καθήκοντος αληθείας δεν συνεπάγεται κυρώσεις σε κάθε περίπτωση, παρά μόνον στις περιπτώσεις όπου βλάπτονται ταυτοχρόνως και άλλα έννομα αγαθά (αυτό είναι το όριο της δημοσιογραφικής πληροφόρησης), όπως ιδίως το δικαίωμα της προσωπικότητας ή -στο επίπεδο των συλλογικών αγαθών- η δημόσια τάξη.

3 Βλ. υπ' αριθμ. 717/2005 απόφαση ΠΠραθ, ΔιΜΕΕ 3/2005, σ. 408, για το καθήκον, ως συναλλακτική υποχρέωση των οργάνων του τύπου.

Ωστόσο, ενώ στο επίπεδο της αστικής ή ποινικής ευθύνης δεν μπορεί να γίνει λόγος για μια γενική νομική υποχρέωση αντικειμενικότητας του τύπου έναντι των αναγνωστών του, η παράβαση του καθήκοντος αληθείας και στις περιπτώσεις όπου δεν προσβάλλονται ταυτόχρονα άλλα έννομα αγαθά -ώστε να γίνει λόγος για ποινική ή αστική ευθύνη-, μπορεί να επισύρει και πάλι πειθαρχικές ευθύνες για τον δημοσιογράφο, με βάση τους κώδικες δεοντολογίας από τους οποίους αυτός δεσμεύεται⁴.

Υποστηρίζεται ότι δεν είναι δυνατή η διακρίβωση της αλήθειας και της αντικειμενικότητας μέσω του τύπου, λόγω κυρίως της ταχύτητας δημοσιεύσεως ή προβολής των γεγονότων, του τρόπου εμφάνισης αυτών με σκοπό την προσέλκυση του κοινού, της χρήσης εντυπωσιακών τίτλων και εκφράσεων, κ.λ.π, σε συνδυασμό με την συναφή έλλειψη επιμελείας από τους δημοσιογράφους για την εξακρίβωση της αλήθειας⁵.

Η αναλήθεια όμως εκ μέρους των δημοσιογράφων, προφανώς δεν είναι δυνατόν να θεμελιώνεται στην ελευθερία του τύπου και την ελευθερία πληροφόρησης και ενημέρωσης του κοινού. Επειδή ακριβώς η αλήθεια οφείλει να είναι η πυξίδα επικοινωνίας δεν είναι δυνατόν να αντιτίθεται προς την ελευθερία του τύπου η απαγόρευση και η θεσμοθέτηση αξιοποιήσιμης πράξεως σε περίπτωση διαδόσεως ψευδών ειδήσεων. Το ίδιο πρέπει να λεχθεί και με το δικαίωμα επανορθώσεως του προσβληθέντος από ψευδείς έγγραφες διαδόσεις.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η ευθύνη του τύπου ως παράγοντα διαμόρφωσης της κοινής γνώμης δεν περιορίζεται στο καθήκον αληθείας ούτε στη συμβολή για το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης του αναγνωστικού κοινού. Από την επίδραση την οποία ασκεί στην πολιτική, οικονομική κοινωνική πολιτιστική ή ηθική ζωή της χώρας, πηγάζουν και οι αυξημένες ευθύνες του τύπου, όσον αφορά στην παροχή πληροφοριών και γνώσεων, καθώς και στην επίδραση και απήχηση των κάθε είδους δημοσιευμάτων στο αναγνωστικό κοινό. Οι υποχρεώσεις αυτές πηγάζουν από το χαρακτήρα της ελευθερίας του τύπου ως πολιτικού δικαιώματος, το οποίο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, προστατεύεται, εκτός από τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 και από τις διατάξεις των άρθρων 1 παρ. 2 και 3, 5 παρ. 1 και 29 παρ. 1 του Συντάγματος, που αφορούν στη λαϊκή κυριαρχία, τη συμμετοχή των πολιτών στο δημόσιο βίο και την κοινωνική ζωή και τη λειτουργία των κομμάτων⁶

B. Το δικαίωμα επί της προσωπικότητας του ατόμου⁷

4 Άρθρα 1^α, 1β και 1^ε του κώδικα Δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ, Βλ. Καράκωστα-Τσεβά Νομολογία ΜΜΕ.

5 Βλ. Αντωνόπουλος, «Η ελευθερία του τύπου», σελ. 19 επ., Φ. Παπαρηγοπούλου-Σκορίνη, «Η πληροφόρηση του κοινού διά του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου», ΝοΒ 25/278.

6 Βλ. ΣτΕ 4129, 4130/1980, καθώς και τις ΕφΑθ 3129/1988, ΕφΑθ 9270/1991, ΕλΔνη1993, 1513, ΕφΑθ 6277/1999, ΕλΔνη 2000, οι οποίες τονίζουν ότι με τη διάταξη του άρθρου 14 του Συντάγματος καθιερώνεται και προστατεύεται η ελευθεροτυπία και συνακόλουθα η ελεύθερη δημοσιογραφία, η οποία, χωρίς να ανάγεται σε δημόσια λειτουργία, πρέπει να τείνει στην προάσπιση του κοινωνικού συμφέροντος.

7 Ανδρέας Γ. Δημητόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα – ειδικό μέρος σελ.10

Σύμφωνα με το άρθρο 2, παρ. 1 του Συντάγματος, « Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας».

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 Σ, καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Συνεπώς, το ίδιο το Σύνταγμα κατοχυρώνει και προστατεύει, ενώ ταυτόχρονα οριοθετεί το δικαίωμα της προσωπικότητας, το οποίο αναγνωρίζει σε κάθε άτομο.

Στα περισσότερα ευρωπαϊκά δίκαια, σήμερα, η προστασία της προσωπικότητας καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεδεμένα με το πρόσωπο αγαθά της τιμής, της ιδιωτικής ζωής και της σφαίρας του απορρήτου, της σωματικής και ψυχικής ακεραιότητας, της υγείας, όπως επίσης και στοιχεία εξατομικεύσεως κάθε ατόμου, π.χ. όνομα εικόνα κλπ. Αντικείμενο του δικαίου προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν επίσης οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου, όπως η ελεύθερη άσκηση θρησκευτικής, πολιτικής και οικονομικής δραστηριότητας.

Το δικαίωμα της προσωπικότητας θεωρείται δικαίωμα πλαίσιο, στο οποίο περιλαμβάνονται αφενός εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρωπίνης ιδιότητας, και αφετέρου συντελεστές καθοριστικοί της ατομικότητας του προσώπου. Η αξία του ανθρώπου είναι αγαθό μη δεκτικό σταθμίσεως με άλλα συμφέροντα. Αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος στην προσωπικότητα, όπως αυτός προσδιορίζεται από την συνταγματική επιταγή του άρθρου 2 παρ. 1 (έμμεση τριτενέργεια). Γύρω από τον πυρήνα αυτόν κινούνται τα άλλα έννομα αγαθά της προσωπικότητας, τα οποία είναι καταρχήν απαραβίαστα, ενδέχεται όμως να υποχωρήσουν, εάν συγκρουστούν με άλλο υπέρτερο αγαθό, το οποίο αναγορεύεται από την έννομη τάξη σε λόγο που δικαιολογεί την επέμβαση ή που αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της παραβιάσεως.

Στο άρθρο 57 του Αστικού κώδικα αναγνωρίζεται το απόλυτο δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στην προσωπικότητά του και κατ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η προστασία και η προάσπιση της αξίας του ανθρώπου. Υπό αυτήν την έννοια, το άρθρο 57 ΑΚ αποτελεί συγκερασμό των συνταγματικών διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1, κατά τρόπο, ώστε στο δικαίωμα της προσωπικότητας περιλαμβάνεται τόσο ο σεβασμός στην αξία του ανθρώπου, που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος, όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Περαιτέρω, είναι δυνατόν να γίνει διάκριση ανάμεσα στη στατική πλευρά της προσωπικότητας, η οποία συμπίπτει με την αναγνωρισμένη στον άνθρωπο αξία και σε μια δυναμική πλευρά, που ταυτίζεται με την ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας. Προσβολή της προσωπικότητας κατά τις ΑΚ 57 και 59 δεν σημαίνει άλλο παρά σύγκρουση δύο ομοειδών δικαιωμάτων: του θύματος αφενός, ο οποίος υπέστη προσβολή, κατά κανόνα στην στατική πλευρά της προσωπικότητάς του (προσβολή της τιμής, του ονόματος, του ιδιωτικού βίου κ.λ.π.), και του δράστη αφετέρου, του οποίου τίθεται υπό κρίσιν η ελευθερία αναπτύξεως της προσωπικότητας, που εκδηλώνεται μέσω της επιδίκου συμπεριφοράς του (δημοσίευμα, συλλογή ή επεξεργασία πληροφοριών για τον ενάγοντα, διείσδυση στην ιδιωτική σφαίρα του ενάγοντος κ.ο.κ.). Ως εκ τούτου η ΑΚ 57 δεν λειτουργεί μόνον υπέρ του προσβληθέντος από τον τύπο ή από άλλο μέσο μαζικής επικοινωνίας, αλλά προστατεύει και τον συντάκτη του δημοσιεύματος, εφόσον ενήργησε ως εκπρόσωπος του τύπου και τήρησε τις συναλλακτικές του υποχρεώσεις.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 57, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητα του έχει δικαίωμα να ζητήσει την άρση της προσβολής και τη μη επανάληψη της στο μέλλον. Στην περίπτωση αυτή σύμφωνα με το άρθρο 59 ΑΚ το δικαστήριο με την απόφαση του ύστερα από αίτημα αυτού και αφού λάβει υπόψη του το είδος της προσβολής μπορεί επιπλέον να επιδικάσει υπέρ του θιγέντος και χρηματικό ποσό για την ικανοποίηση της ηθικής του βλάβης.

Η ικανοποίηση μπορεί επίσης να συνίσταται σε δημοσίευμα ή οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Με τις διατάξεις αυτές προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας, που αποτελεί ένα πλέγμα αγαθών, τα οποία συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα. Τέτοια προστατευόμενα αγαθά είναι εκτός των άλλων και τα ψυχικά αγαθά δηλαδή η ψυχική υγεία και ο συναισθηματικός κόσμος, η τιμή κάθε ανθρώπου, η οποία αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη και την εκτίμηση που έχουν άλλοι γι αυτόν και η εικόνα (φωτογραφία, προσωπογραφία κινηματογράφηση) που παριστάνει την εξωτερική μορφή του ανθρώπου.

Προϋποθέσεις για την εφαρμογή των ως άνω διατάξεων είναι:

α) η προσβολή των προαναφερομένων δικαιωμάτων,

β) η προσβολή να είναι παράνομη και τέτοια είναι αυτή, που γίνεται χωρίς δικαίωμα γι αυτό ή κατ' ενάσκηση μεν δικαιώματος, το οποίο είναι από άποψη έννομης τάξεως μικρότερης σπουδαιότητας, είτε ασκείται υπό περιστάσεις που καθιστούν την άσκηση αυτού καταχρηστική κατ' άρθρο 25 παρ. 3 του Συντάγματος ή 281 ΑΚ.

Για την επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης κατ' άρθρο 59 ΑΚ απαιτείται και πταίσμα εκείνου από τον οποίο προέρχεται η προσβολή και ειδικότερα απαιτείται η προκαλούμενη από την προσβολή ηθική βλάβη να είναι σημαντική. Εξάλλου στο άρθρο μόνο του Ν.1178/1981 «περί αστικής ευθύνης του τύπου και των άλλων τινών διατάξεων» ορίζεται ότι «ο ιδιοκτήτης παντός εντύπου υποχρεώνεται εις πλήρη αποζημίωσιν δια την ηθικήν βλάβην, αι οποίαι υπαιτίως προξενήθησαν δια δημοσιεύματος θίγοντος την τιμήν και την υπόληψιν παντός ατόμου, έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 πρόθεσις και η κατά το άρθρο 920 ΑΚ γνώσις ή υπαίτιος άγνοια συντρέχει εις τον συντάκτην του δημοσιεύματος ή εάν ούτος είναι γνωστός εις τον εκδότην ή τον διευθύντην συντάξεως του εντύπου».

Έτσι καθιερώνεται αντικειμενική ευθύνη του ιδιοκτήτη κάθε εντύπου για αποζημίωση για κάθε περιουσιακή ζημιά και χρηματική ικανοποίηση για κάθε ηθική βλάβη που προηγήθηκε από το δημοσίευμα, το οποίο θίγει την τιμή και την υπόληψη ορισμένου προσώπου.

Γ. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση

Ο «τύπος» ως το παραδοσιακό μέσο ενημέρωσης και επικοινωνίας, έχοντας ως αποστολή του κατά βάση να εκφράζει τους παλμούς και τις ανησυχίες των σύγχρονων γενεών, εξακολουθεί και σήμερα να διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο, στοχεύοντας σε υψηλά επίπεδα κοινωνικής ωφελιμότητας, χωρίς πάντως να αγνοεί και τα διδάγματα του παρελθόντος⁸. Μέσω της προβολής του δημοσίου διαλόγου, ο τύπος εξασφαλίζει όλη εκείνη την πολιτική ελευθερία, η οποία χωρίς αμφιβολία συνιστά την πεμπτούσια του πολιτισμού και της δημοκρατίας. Έτσι, προκειμένου να έχει τη διακεκριμένη ισχύ να δίνει ηθικές κατευθύνσεις και πνευματικό περιεχόμενο στη ζωή των ατόμων, ανεξαρτήτως των οιωνδήποτε δυσχερειών και κινδύνων που ενδεχομένως αντιμετωπίζει, ο τύπος οφείλει, πάντοτε μέσω δημοκρατικού διαλόγου να υπεραμύνεται για τα δικαιώματα της κριτικής και της διαφωνίας. Διότι ακριβώς μέσω της ασκήσεως κριτικής και διαφωνίας -ως εκφάνσεων όμως της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας του ανθρώπου-, μπορεί να καλλιεργηθεί επωφελέστερα ο εξανθρωπισμός του δημόσιου βίου, ως κορυφαίος στόχος της δραστηριότητας του τύπου.

8 Βλ. Παπαγιαννόπουλος Τάκης, «Γενικά αρχαί της ελευθερίας της δημοσιότητας και δημοσιογραφική ηθική», Αθήνα, 1980.

Άμεσα συνυφασμένη με την επικοινωνία (αλλά και με την ελευθερία της γνώμης και των ιδεών και την ανάπτυξη της προσωπικότητας γενικότερα) είναι η ελευθερία της πληροφόρησης. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας επέτρεψε την άμεση και σε παγκόσμιο επίπεδο επικοινωνία των ανθρώπων με σύγχρονα μέσα και κυρίως μέσω του διαδικτύου. Έτσι, ο αναθεωρητικός νομοθέτης προέβη στη ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος στην πληροφόρηση, καθορίζοντας ταυτόχρονα και τα όρια του Συνταγματικού αυτού δικαιώματος, δεδομένου ότι η άμεση και δίχως σύνορα διάδοση των πληροφοριών μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να θέσει σε κίνδυνο άλλα συνταγματικά δικαιώματα του κοινωνικού συνόλου. Στο άρθρο 5^Α του Συντάγματος ορίζεται πως περιορισμοί στο δικαίωμα της πληροφόρησης μπορούν να επιβληθούν μόνο με νόμο αρκεί να είναι απολύτως αναγκαίοι και επιπλέον να δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος και προστασίας δικαιωμάτων τρίτων.

Από την άλλη πλευρά, κείται το δικαιολογημένο ενδιαφέρον που έχουν τα πρόσωπα που συνδέονται με τη λειτουργία του τύπου και των λοιπών Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης για τη δημοσίευση σχολίων, σχετικών με τις πράξεις και τη συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων ή ομάδων προσώπων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο. Το ανωτέρω δικαιολογημένο ενδιαφέρον πηγάζει από την ελευθερία και την κοινωνική αποστολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 14 του Συντάγματος, που προστατεύει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, και συνακόλουθα την ελευθερία της γνώμης και της λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών.

Επιπλέον, η ελευθερία και κοινωνική αποστολή των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης κατοχυρώνεται και από το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος, το οποίο αναγνωρίζει ρητά την κοινωνική αποστολή των τηλεοπτικών σταθμών, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων (δικαίωμα του πληροφορείν). Περαιτέρω το άρθρο 5Α του Συντάγματος θεμελιώνει και το αντίστοιχο δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση (δικαίωμα του πληροφορείσθαι), ως αναγκαίο όρο για τη συμμετοχή τους στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, ενώ συναφές προς τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις είναι και το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ, που κυρώθηκε με το Νομοθετικό Διάταγμα 53/1974 και προστατεύει υπερνομοθετικά την ελευθερία της γνώμης και της μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών.

Η Ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία μέσα στα πλαίσια της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου εμφανίζεται ως ελεύθερη έκφραση στοχασμών, ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντυπη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημοσίων προσώπων και πραγμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 25 παρ. 3 του Συντάγματος και το 281 ΑΚ το δικαίωμα της ελευθεροτυπίας όπως και της ελεύθερης δημοσιογραφίας υπόκεινται στους περιορισμούς των νόμων, με τους οποίους επιδιώκεται όχι να παρεμποδιστεί η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη ειδησεογραφία, αλλά να προστατευθούν τα άτομα, τα νομικά πρόσωπα αλλά και το κοινωνικό σύνολο από την καταχρηστική άσκηση του πιο πάνω συνταγματικού δικαιώματος.

Ως εκ τούτου, καθίσταται προφανές ότι στις περιπτώσεις διερεύνησης αναφορικά με τα όρια της ελευθερίας της έκφρασης έρχονται σε σύγκρουση δύο συνταγματικά κατοχυρωμένα έννομα δικαιώματα (δηλαδή αφενός το δικαιολογημένο ενδιαφέρον προς πληροφόρηση και αφετέρου το δικαίωμα επί της προσωπικότητας). Λόγος για στάθμιση των δύο αυτών δικαιωμάτων δεν μπορεί να γίνει καθώς ισχύει η αρχή της **τυπικής ισοδυναμίας των διατάξεων του Συντάγματος**. Έτσι, καθίσταται αδήριτη η ανάγκη χρήσης του δικανικού συλλογισμού προκειμένου να οριοθετηθούν τα επιμέρους δικαιώματα και να εξετασθεί αν υπάρχει πράγματι περιορισμός κάποιου δικαιώματος ή αν πρόκειται για απλή επίδραση αυτού.

II. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΝΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΣ

Η ελευθερία του τύπου και γενικά η ελευθερία της έκφρασης οριοθετούνται από το ίδιο το Σύνταγμα, από τη γενική ρήτρα των χρηστών ηθών και από τα δικαιώματα των τρίτων. Λαμβάνοντας υπόψη αυτές τις γενικές ρήτρες, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ελευθερία έκφρασης και η ελευθερία του λόγου δεν σημαίνει και ελευθερία εξύβρισης ή δυσφήμισης.

Το κεντρικό ερώτημα που τίθεται στη διερεύνηση του εκάστοτε θέματος που προκύπτει αναφορικά με τα όρια της ελευθερίας έκφρασης, είναι αν η παρεμπόδιση την οποία υφίσταται ο φορέας του δικαιώματος αποτελεί απλή επίδραση ή περιορισμό του δικαιώματος. Και αυτό γιατί κατά την επικοινωνία των κοινωνιών του δικαίου, οι φορείς των δικαιωμάτων υφίστανται ενοχλητικές πολλές φορές επιδράσεις, οι οποίες όμως δεν συνιστούν και περιορισμούς του δικαιώματος. Εμφανίζονται έτσι σε πολλές περιπτώσεις απλές επιδράσεις ως περιορισμοί. Δημιουργείται δηλαδή η εσφαλμένη εντύπωση πως υπάρχει προσβολή του δικαιώματος ενώ στην ουσία δεν υπάρχει.

Μέλημά μας είναι λοιπόν να εξετάζουμε, αν στην συγκεκριμένη υπόθεση υπάρχει πράγματι κάποιος περιορισμός συνταγματικού δικαιώματος, αν υπάρχει περιοριζόμενο δικαίωμα και αν ναι ποιο είναι το δικαίωμα αυτό.

Προκειμένου να γίνει αυτό, κρίνεται σκόπιμη η χρησιμοποίηση ενός συστηματοποιημένου προτύπου, όπου μέσω του δικανικού συλλογισμού μας απαντά στα παραπάνω ερωτήματα.

Έτσι:

Η ελάσσων πρόταση του συλλογισμού περιέχει την παρεμποδιζόμενη δράση, δηλαδή την παρεμπόδιση της υλοποίησης του κανονιστικού περιεχομένου συνταγματικού δικαιώματος. Η παρεμποδιζόμενη δράση προκύπτει από το πραγματικό του όλου θέματος. Εδώ τοποθετούμε τη δράση του φορέα η οποία παρεμποδίζεται καθώς και σε τι συνίσταται η παρεμπόδιση του συγκεκριμένου δικαιώματος. Στην περίπτωση των εξυβριστικών μέσω τύπου εκδηλώσεων, εδώ περιέχεται η εξύβριση και η δυσμενής κριτική.

Η μείζων πρόταση περιέχει το παρεμποδιζόμενο δικαίωμα. Ο προσδιορισμός του παρεμποδιζόμενου δικαιώματος αποτελεί τη νομική βάση του όλου ζητήματος. Θα πρέπει δηλαδή εδώ να διαπιστωθεί ποιο δικαίωμα εμφανίζεται να περιορίζεται, δηλαδή με άλλα λόγια ποιος είναι ο προβαλλόμενος περιορισμός. Η ύπαρξη του παρεμποδιζόμενου δικαιώματος θα αναζητηθεί στα πραγματικά περιστατικά. Η ελευθερία του τύπου είναι η ελεύθερη έκφραση γνώμης και η χρήση λέξεων και πάντως όχι ύβρεων.

Προστατευόμενο αγαθό : το περιεχόμενο του δικαιώματος περιλαμβάνει και το αντικείμενο, δηλαδή ένα υλικό ή άυλο αγαθό. Στις περισσότερες περιπτώσεις το αντικείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι άυλο αγαθό. Εδώ θα πρέπει να εξεταστεί, αν η συγκεκριμένη συμπεριφορά ή ενέργεια του φορέα του δικαιώματος, δηλαδή η παρεμποδιζόμενη δράση του φορέα υπάγεται στο περιεχόμενο του προστατευόμενου δικαιώματος.

Άσκηση: Στο ευρύτερο περιεχόμενο του δικαιώματος ανήκει επίσης η άσκηση του δικαιώματος. Εφόσον η παρεμποδιζόμενη δράση δεν υπάγεται στο προστατευόμενο αγαθό δεν υπάρχει ανάγκη παραπέρα έρευνας.

Υπαγωγή είναι η διαδικασία υπαγωγής της παρεμποδιζόμενης δράσης στο περιεχόμενο, δηλαδή είτε στο προστατευόμενο αγαθό, είτε στην άσκηση του δικαιώματος. Η υπαγωγή μπορεί να είναι είτε θετική (όταν η παρεμποδιζόμενη δράση υπάγεται στο προστατευόμενο αγαθό ή στην άσκηση) είτε αρνητική, όταν δεν υπάγεται σε κανένα από τα δύο μέρη (αγαθό ή άσκηση) του περιεχομένου του δικαιώματος.

Στις περιπτώσεις των εξυβριστικών μέσω τύπου εκδηλώσεων, η παρεμποδιζόμενη δράση, δηλαδή η εκτόξευση εξυβριστικών φράσεων, δεν αποτελεί ενέργεια υπαγόμενη στο εννοιολογικό περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου και κατά συνέπεια είναι ευνόητο ότι δεν προστατεύεται από το άρθρο 14 παρ. 1 Σ. Επομένως η εξυβριστική συμπεριφορά δεν συνιστά περιορισμό του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, αλλά συνεπάγεται μόνο απλές επιβαρύνσεις στη δράση των φορέων του δικαιώματος, άρα σε αυτές τις περιπτώσεις παρέλκει η έρευνα της άσκησης του δικαιώματος.

III. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΩΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΕΚ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Από τα έννομα αγαθά που περικλείονται στο δικαίωμα της προσωπικότητας, πληττόμενα κατά κανόνα αγαθά από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας είναι η τιμή, η ιδιωτική ζωή, η εικόνα, ο γραπτός και προφορικός λόγος και η σφαίρα του απορρήτου.

Στην πράξη όμως ειδικότερα, η τιμή είναι το κατ' εξοχήν προσβαλλόμενο αγαθό, μέσω της δημοσιεύσεως ή της δημοσιότητας, δηλαδή της χρησιμοποίησεως και διαδόσεως από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, προσβλητικών πληροφοριών, εικόνων και κρίσεων.

Η τιμή

Το άρθρο 5 παρ. 2 Σ 1975/86/2001 ορίζει πως όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της τιμής τους. Η τιμή αποτελεί κοινωνικό αγαθό, έννομο αγαθό που έχει αναγκαία κοινωνική αναφορά. Η τιμή αποτελεί και στοιχείο της προσωπικότητας. Η προστασία του δικαιώματος της τιμής κατοχυρώνεται και με το άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου σύμφωνα με αυτό κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία και την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψης του. Έτσι, καθένας έχει δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους. Το δίκαιο προστατεύει ειδικά την τιμή και μέσω των ποινικών διατάξεων των άρθρων 361 επ. του Ποινικού κώδικα περί εγκλημάτων κατά της τιμής, οι οποίες θεμελιώνουν και τον παράνομο χαρακτήρα της πράξεως, εξασφαλίζοντας την προστασία της τιμής και μέσω των διατάξεων περί αδικοπραξιών. Ανεξάρτητα πάντως από τη συρροή των προϋποθέσεων του ποινικού νόμου, η προσβολή της τιμής, εντασσόμενη στο πλαίσιο προστασίας της προσωπικότητας, προστατεύεται και αυτοτελώς με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας, δηλαδή με τις ΑΚ 57, 59.

Ωστόσο, προκειμένου να κριθεί αν μια δραστηριότητα των ΜΜΕ συνιστά προσβολή της τιμής, θα πρέπει να δοθεί απάντηση σε μια σειρά από ερωτήματα που αφορούν:

Το είδος και το περιεχόμενο της προσβολής (πραγματικός ισχυρισμός ή αξιολογική κρίση, άποψη του συντάκτη του δημοσιεύματος ή μεταφορά απόψεων τρίτων;)

Την ποιοτική επίδραση της προσβλητικής ενέργειας (έκταση και ένταση της επιθέσεως, συνέπειες για τον θιγέντα).

Την ποσοτική επίδραση της προσβλητικής ενέργειας (τίνος η τιμή εθίγη; ενός ατόμου ή πολλών;)

Το μέσον με το οποίο πραγματοποιήθηκε η προσβλητική ενέργεια (έκφραση απόψεως σε επιστημονικό περιοδικό; σε έντυπο ευρείας κυκλοφορίας; σε τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκπομπή;)

Την αφορμή της προσβλητικής ενέργειας (προηγούμενη πολιτική ή οικονομική συμπεριφορά ή προηγούμενο δημοσίευμα του θιγέντος; επικαιρότητα του αντικειμένου; προσωπικές σχέσεις επιτιθέμενου και θιγέντος;)

Τα κίνητρα της προσβλητικής ενέργειας (ικανοποίηση δικαιολογημένου ενδιαφέροντος, ενημέρωση για συγκεκριμένο τρόπο πολιτικής, οικονομικής ή κοινωνικής συμπεριφοράς; πρόθεση προκλήσεως ζημίας; ανταγωνισμός;)

Η θέση των παραπάνω ερωτημάτων βοηθά στο σχηματισμό κριτηρίων, βάσει των οποίων θα γίνει η στάθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων: του σεβασμού της τιμής αφενός και της ελευθερίας των ΜΜΕ αφετέρου.

Οποιαδήποτε επέμβαση στον εσωτερικό πυρήνα της προσωπικότητας που στηρίζεται στην ανθρώπινη αξία δεν είναι δεκτική σταθμίσεως με την ελευθερία του τύπου, δεδομένου ότι τα όρια της ελευθερίας του τύπου σταματούν εκεί όπου π.χ. η κριτική αποσκοπεί στην προσβολή της τιμής του ανθρώπου.

α) Εξύβριση μέσω του τύπου

Προσβολή της τιμής επιφέρουν κατά κανόνα δημοσιεύματα ή ανακοινώσεις που περιλαμβάνουν μειωτικές κρίσεις ή αναφέρονται σε πραγματικά περιστατικά γύρω από την προσωπική, επαγγελματική ή κοινωνική ζωή των ατόμων.

Ο Άρειος Πάγος⁹ με την την υπ' αρ. 772/2004 απόφασή του επεκύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση 3131/2002 του Εφετείου, η οποία έκρινε εξυβριστικές μέσω τύπου εκδηλώσεις που αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα. Το δικαστήριο λοιπόν ορθώς δέχθηκε ότι η χρήση από τον συνομιλητή του δημοσιογράφου κατά τη διάρκεια ραδιοφωνικής εκπομπής, φράσεων και λέξεων, με τις οποίες χαρακτήρισε τον ενάγοντα «ως μέλος παρακρατικής οργάνωσης, ως φωνασκούντα κακούργο του τύπου και των ΜΜΕ και ως νευροπαθή ψευδοπατριώτη -δηλ. εικονικά εμφανιζόμενο ως πατριώτη και στην πραγματικότητα κινούμενο εναντίον εθνικών συμφερόντων- συνιστούσε προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος και ειδικότερα της τιμής και της υπόληψής του, την οποία προκάλεσε ο συντονιστής-παρουσιαστής του προγράμματος της εκπομπής, επειδή, παρόλο που αντιλήφθηκε τη βαριά για τον ενάγοντα προσβολή της προσωπικότητάς του, δεν επεσήμανε στον συνομιλητή του το ατόπημά του, ούτε ζήτησε από εκείνον την ανάκληση των χαρακτηρισμών, όπως του επέβαλε η δημοσιογραφική του δεοντολογία για την προστασία του μη μετέχοντος στην εκπομπή ενάγοντος από τη βαρεία μείωση του κύρους γενικά της προσωπικότητάς του.

Καθίσταται λοιπόν προφανές ότι, παρά το ότι -χάριν πληροφόρησης ενημέρωσης και κατατόπισης του κοινού- είναι επιτρεπτές ραδιοφωνικές εκπομπές, συνοδευόμενες ακόμη και από οξεία κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται, στην συγκεκριμένη περίπτωση ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής εκδήλωσης δεν ήρθη και συνεπώς παρέμεινε η παρανομία ως ουσιαστικό στοιχείο της αδικοπραξίας, εφόσον από τις περιστάσεις της παραπάνω εκδήλωσης προέκυψε σκοπός εξύβρισης, δηλαδή σκοπός που κατευθύνθηκε ειδικώς σε προσβολή της τιμής άλλου, με αμφισβήτηση της ηθικής ή κοινωνικής αξίας του προσώπου ή με περιφρόνηση αυτού. (ΑΠ 167/2000 ΕΛΔ 41, 773). Στην συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα οι χαρακτηρισμοί που αποδόθηκαν στον ενάγοντα κατέτειναν μόνον στην προσβολή της τιμής και της υπόληψής του και δεν δικαιολογήθηκαν από το ενδιαφέρον του εναγομένου συντονιστή – παρουσιαστή δημοσιογράφου για πληροφόρηση των ακροατών της εκπομπής από το πανελλαδικής εμβέλειας δίκτυο του σταθμού.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο συντονιστής-παρουσιαστής της εκπομπής εμφανίσθηκε στους ακροατές ότι επεδοκίμαζε και ο ίδιος τα λεχθέντα από τον συνομιλητή του, πολύ περισσότερο μάλιστα, όταν οι πιο πάνω χαρακτηρισμοί του συνομιλητή δεν ήταν αναγκαίοι αντικειμενικά για την απόδοση των θέσεων που ήθελε να προβάλλει, αφού κατέτειναν μόνο στην προσβολή της τιμής και της υπόληψης του ενάγοντος.

9 Βλ. Χρ1Δ 2001, σελ. 226.

Με βάση το παραπάνω σκεπτικό, το Εφετείο ορθώς έκανε δεκτή την έφεση του ενάγοντα για προσβολή της προσωπικότητάς του, μέσω των εις βάρος του υβριστικών χαρακτηρισμών στη συγκεκριμένη ραδιοφωνική εκπομπή και απέρριψε τις εφέσεις των δημοσιογράφων ως αβάσιμες κατ' ουσίαν.

β) Δυσμενής κριτική μέσω του τύπου

Κατά την διατύπωση του άρθρου 367 ΠΚ, «δεν συνιστούν άδικον πράξιν δυσμενείς κρίσεις περί επιστημονικών, καλλιτεχνικών ή επαγγελματικών εργασιών». Ως προϋπόθεση εφαρμογής της διατάξεως θεωρείται η τήρηση εκ μέρους του συντάκτη της αρχής της αναλογικότητας, που επιβάλλει οι δυσμενείς κρίσεις να είναι ανάλογες προς τον επιδιωκόμενο σκοπό¹⁰. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, η μη τήρηση της αρχής ισοδυναμεί με κατάχρηση της ελευθερίας του τύπου και των ΜΜΕ και το περιεχόμενο του δημοσιεύματος της ανακοίνωσης ενδέχεται να επιφέρει επίσης προσβολή της προσωπικότητας του θιγομένου. Συνέπεια της αρχής της αναλογικότητας θεωρείται η υποχρέωση του ασκούντος την κριτική να χρησιμοποιήσει το πλέον ανώδυνο μέσο για τα έννομα αγαθά του θιγομένου προσώπου.

Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η άσκηση οξείας και δυσμενούς κριτικής χωρίς να ισοδυναμεί προφανώς με εξύβριση ή δυσφήμιση, θα πρέπει να είναι η αιτία ώστε να εξετάζεται αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 367 παρ. 2 ΠΚ και κυρίως, αν και κατά πόσον η προσβλητική για την τιμή του άλλου συμπεριφορά του δράστη συνιστά το «αναγκαίο μέσο» για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, ως μέσο διάγνωσης δηλαδή, για το αν, από τον τρόπο και τις περιστάσεις εκδήλωσης της βούλησης του δράστη, προκύπτει ή όχι αντικειμενικά σκοπός εξύβρισης

10 Βλ. Φίλιας, το συνταγματικό δικαίωμα της ελευθεροτυπίας, σελ. 37 επ.

Αξιοσημείωτη ως προς αυτήν την διάσταση είναι η υπ' αριθμ. 1003/2001 απόφαση του Αρείου Πάγου¹¹, η οποία επεκύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών, στην οποία έγινε δεκτό ότι δημοσίευμα με τίτλο «Ευρωπαϊκός διασυρμός – εγχώρια αναισθησία» και υπότιτλο «το διεθνές ρεζιλίκι της Ελλάδας στο διαγωνισμό της Γιουροβίζιον δεν τάραξε τον μακάριο ύπνο των ιθυνόντων της ΕΡΤ», στο οποίο το αναφερόμενο πρόσωπο χαρακτηρίζεται μεταξύ άλλων ως «ασήμαντος ηχολήπτης» και «εκφραστής της ορθής διανόησης των άπλυτων και αξύριστων», περιέχει αμφισβήτηση της αξίας του, ως ηχολήπτη και μουσικοσυνθέτη καθώς και ονειδισμό και περιφρόνηση για το πρόσωπό του. Το δικαστήριο απέρριψε τον ισχυρισμό του κατηγορουμένου – εκδότη της εφημερίδας ότι το παραπάνω δημοσίευμα ανάγεται στην νόμιμη άσκηση δριμείας κριτικής κατά της ΕΡΤ, διότι από τις περιστάσεις και τον τρόπο εκδήλωσης της πράξης προκύπτει σαφώς σκοπός εξύβρισης του εγκαλούντος με το δημοσίευμα, δεδομένου μάλιστα ότι μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ηπιότερες εκφράσεις για την άσκηση κριτικής, που δεν θα έθιγαν την προσωπικότητα του εγκαλούντος.

Αναφορικά με το θέμα του κατά πόσον η έκφραση δυσμενούς κριτικής συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης σε θέματα για τα οποία υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον, η νομολογία¹² δέχεται ότι «είναι επιτρεπτά δημοσιεύματα για την πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, συνοδευόμενα και από οξεία ακόμη κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται¹³. Όσον κι αν τα όρια μεταξύ της ελεύθερης και καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας είναι δυσδιάκριτα, προσδιορίζονται ικανοποιητικά ως προς την προστασία της τιμής και της υπολήψεως τρίτων και συνακόλουθα την προσβολή της προσωπικότητας τους από τα άρθρα 361-369 ΠΚ. Πάντως και στην περίπτωση αυτή, ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδήλωσης δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η παρανομία ως συστατικό στοιχείο της αδικοπραξίας, όταν η ως άνω εκδήλωση αποτελεί συκοφαντική δυσφήμιση ή όταν από τον τρόπο και τις περιστάσεις που έγινε αυτή προκύπτει σκοπός εξύβρισης, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικώς σε προσβολή της τιμής άλλου, με αμφισβήτηση της ηθικής ή κοινωνικής αξίας του προσώπου του ή με περιφρόνηση αυτού». (ΑΠ 854/2002, ΣυμβΑΠ 257/2001, ΑΠ 167/2000, ΕλΔ41, ΕφΑθ 6277/1999 ΕλΔ 41, 1431, ΕφΑθ 5783/1997, ΕφΑθ 3346/1996 ΕλΔ 39, 667 και 665) .

11 ΝοΒ 2002, σελ. 413.

12 Βλ. ΑΠ 1407/88, ΝοΒ 37, σελ. 1207, ΕφΑθ 1652/88, ΕλλΔνη 30, σελ. 814, εφΑθ 594/92, ΕλλΔνη 34, σελ. 1515, ΕφΑθ 1112/97, ΕλλΔνη 1997, σελ. 1599, ΕφΑθ6277/99, ΕλλΔνη 2000, σελ. 1431, ΠολΠΡΑθ 709/99, ΝοΒ 1999, σελ. 1438.

13 Βλ. σχετικά Γ. Βασιλακάκη, «Ηθική βλάβη και ΜΜΕ. Σύγχρονοι προβληματισμοί και τάσεις της νομολογίας των Πολιτικών δικαστηρίων», ΕπισκεΔ 2004, 276.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η ελευθερία της έκφρασης και ειδικότερα η ελευθερία του τύπου, σε συνδυασμό με την απαγόρευση της λογοκρισίας, οι οποίες κατοχυρώνονται στο άρθρο 14 παρ. 2 του Σ, επιτρέπουν στους λειτουργούς του τύπου την άσκηση κριτικής, ακόμη και αν αυτή είναι δυσμενής. Ο τύπος πρέπει να είναι

ανεξάρτητος από συμφέροντα, να μην υπηρετεί σκοπιμότητες και –μέσω της ελευθερίας του λόγου- να προάγει την γενικότερη ιδέα της ελευθερίας.

Ωστόσο, η άσκηση δυσμενούς κριτικής πρέπει να οριοθετείται και να μην φτάνει στο σημείο των ποινικά αποδοκιμαζόμενων πράξεων της εξύβρισης (361ΠΚ) ή της δυσφήμισης (362, 363 ΠΚ). Ο σεβασμός της προσωπικότητας του ατόμου πρέπει να αποτελεί την πρωταρχική υποχρέωση του τύπου.

Εξάλλου, ορισμένα πρόσωπα, τα οποία λόγω της επικαιρότητας ή του επαγγέλματός ή της δραστηριότητάς τους εκτίθενται στη δημοσιότητα, οφείλουν πολλές φορές να ανέχονται ακόμη και οξεία κριτική εις βάρος τους. Τα άτομα, πάντως, που θεωρούν ότι θίγονται από δημοσιεύματα, τα οποία περιέχουν δυσμενή κριτική, έχουν, μεταξύ άλλων το δικαίωμα απαντήσεως μέσω του τύπου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο τύπος, μέσω της προβολής του λόγου και του αντιλόγου, ενισχύει την πολυφωνία, επηρεάζει την κοινή γνώμη και εν τέλει προάγει την ίδια τη δημοκρατία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΑ ΔΙΑΚΙΩΜΑΤΑ – ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ
- ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
- ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ, «Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ»
- Φ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ – ΣΚΟΡΙΝΗ, «Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ»
- ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΚΗΣ, «ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΗΘΙΚΗ», ΑΘΗΝΑ, 1980
- ΦΙΛΙΑΣ, «ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ»
- Γ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗ, «ΗΘΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΚΑΙ ΜΜΕ. ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ»

ΝΟΜΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- ΔιΜΕΕ 3/2005
- ΧρΙΔ 2001

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΣΤΕ 4129, 4130/1980
- ΕφΑθ 3129/1988
- Εφαθ 9270/1991
- ΕφΑθ 6277/1999
- ΑΠ 1407/88
- ΕφΑθ 1652/88
- ΕφΑθ 594/92
- ΕφΑθ 1112/97
- ΕφΑθ6277/99
- ΠολΠρΑθ 709/99